

Titiraqtauyuq Tuniyauniq

June 30, 2009

Nangariyauyuq Keith Peterson
Ministauyuq Maligaliqiyikkunnut
Maligaliurvik
PO Box 1200
Iqaluit, NU X0C 0C0

Nangariyauyuq

Quviahukpiaqtumik tuniniaqtagit, Ministaugavit munariniqaqtuq Titiqqiqiliurniqmut *Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Maliganga*, hitamauyuq ukiuq tamaat unniutjutinik uuma Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuarhaiyit maniliurninnganik ukiunga nuguyuq Maatsi 31mi, 2009.

Tuniyauyuq uumannga

Errol Fletcher

Errol Fletcher
Ikhivautalik

Katimapkaikmata, April 1, 2009, Vaankuuva, BC-mi

Haumiqipikmit Taliqpiamut: Sue Cooper, Ikhivautaliup Tuglia; Arnaoyok Alookey, Ilauyuq; Errol Fletcher, Ikhivautalik; Leo Angootealuk, Inungnut Pitqutigiyayunut Havaktinga; Louise Haulli, Ilauyuq; Marion Love, Tukimuaqtittiyi; Jim Posynick, Kuatiliqinirmut Ikayuqtiuyuq; Paul Nettleton Tukimuaqtittiyi, Nunavut Kuatiliqinirmut Katimayiit; (talvaniingittuq) Rosie Tanuyak-Ell Inungnut Pitqutigiyayunut Havaktinga.

Iluani ittut

Taiguaqtakhaq Ikhivautalikmit	1
Hunaukmat Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Maliganga?	2
Hunaukmat inuknik inugluginiq?	2
Hunaukmat Ihuarhaiyiit?	3
Qanuriliuqniaqtunga nanminiga ihuinaaqtitiyaukpat?	3
Qanuq tuhaqtitiniaqtunga Ihuahaiyiit Maligaaq Ihuinaaqtitinagit?	3
Hunauyuq “Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuahaiyiit”?	4
Qanuriliuqniaqqat tutquqtaqqat Titiraqhimayut?	4
Qaffinik Titiqqiahitaarutininik talvalu Apiqutininik Ihuahaiyiit pihimavat uumani unnirutip hivituniani?	5
Nanili ihuinaaqtitihimayut piliqpakpat?	6
Qanurittut ihuinaaqtitihimayut tutquqpakpat?	7
Aallat Tautuktait	9
Aallat Hulilukaarutikhat	9
Maniktigut Uqautainit	10
Iliutihimayut	
Naunaiqtipkainikkut Havaguti	11
NHRT Havaktikkut Naunaiyaut	12
Maliktakhat Maliguutait	13
Makpiraaliuqhimayut Piinnarialgit	16
Uqarvighakkut Ilitturipkaitjutit	16

Ukiumi Katimakyuaktut, Apitilirvik 2008, Iqaluit, NU.

Taiguagakhaq Ikhivautalikmit

Tamna Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Maliganga atuliquatliqtuq Nuvaipa 4mi, 2004. *Tamna Maligaaq* piliuqtaa Ihuarhaiyit piinariaaqitjutikhaa Inungnut Pitqutigiyayunutnik uuktuut. Talvannga piniaqtuq hitamaat taiguagakhaq uumannga April 1mit, 2008 kingulliqpaakhaalu Maatsi 31mi, 2009.

Nakuutqiyuutiuyuq taiguagakhaqmi pipkaiilluta ukiup-nunguliqtumi Katimapaikagapta Vaankuuvami. Havavikput katimatjutigiyavuniku qunngiaqpaqtugut Inungnut Pitqutigiyayunut kuatiliqiniq British Columbia Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuarhaiyit ataniqarvingani. Qunngiaqitillugu kuatiliqininnganik ikayuutaupiaqtuq tamarmikmut ilaayunut havaktinginnulu talvani katimayut. Katimaqatigiyaqat Ikhivautalik BC-mi Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuarhaiyit, Ms. Heather MacNaughton. Una akhuurutaupiaqtuq katimatjut. Nunaipkaqtaa akhuurtauningit atuqtauyut Ihuarhaiyit.

Katimaqatigiyaqat Tukimuaqtittiyi, Ms Susan O'Donnell unalu Tuhaqtipkaiyuq Tutqikhaiyuuyut, Mr. Robyn Durling uumannga BC Inungnut Pitqutigiyayunut Katimayitninnit naunaipkaiyaa qanuqtut inuit piinariaaqiaqtaat kuatiliqitinnagit hivumuutqitliqat Inungnut Pitqutigiyayunut ihuunarutimik. Una katimatjutaut ikayuutaupiaqtuq.

Mr. Paul Nettleton, Tukimuaqtittiyi Nunavut Kuatiliqinirmut Katimayit (qablu-naatitit naittumik NLSB) angiqtauyaa Ihuarhaiyit qaitquitjutinga katimanahuaptiknut. Pipiaqtuq atuqtaqhangit BC Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuarhaiyit unalu BC Inungnut Pitqutigiyayunut Katimaqatigiikniq. Pitqutivlugu NLSB-kut, Paul piyuq tunigami ikayuutikhanginnik inuknut qinirhiayut kuatiliqinirmut ikayuutikhamiknik pitqutivlugu ihumagiyayut Inungnut Pitqutigiyayunut ahiruqtaupkat maligakharaluanganik. Katimayit akhuuquniaqtaat katimayiyut pigiamikni Inungnut Pitqutigiyayunut inuknut maligaliqinirmut ilihaitjutautimik. Tamna Ihuarhaiyit nunaishimaliqtut havaqatigiikniqmik piliurhimaliqtuq NLSB-kunnt.

Kingulliqpaami, tahapkuat Ihuarhaiyit ilaувaktut malruukni-ubluni ayuuttiahimayumik pivalliani qatimatjutiyut ihuarhaqhimayut BC Katimayiyut Titiqiqiyinirmut Ihuarhaiyit. Tamna katimatjut ikayuutaupiaqtuq pipkaijutikmat Ilaayunut

ihariagiyamiknik titiqiqinirmut kuatiliqininnga pipkaigiamikni ihuautumik tuhaaqtipkaiyut titiraqlutiklu naunaipiaqtumik, nakuuqpaqtumik ihumaliurniqmik.

Ihivruqtavut havahingit, makpiraalurhimayut atuqtauyullu makpiraat. Ilaayut katimahuiramik naunaiktuqalirhutik iniq-tiriniqmut ikayuutikhamikniklu naalakhim-mariamikni kuatiliqinnarhiliraangat.

Ikayuriami Ihuarhaiyit tikigiami tikin-nahuaqtaptiknik ikikliyuumiriama Ilanga 4 ihumaliurninnganik kiklikhangani, katimaqatigiara Apirhuiyit Tuglianga Ikayuutingu Ministaup Tuglia, Ms. Koovian Flannigan unalu Mr. Doug Garson, apirhigiamikni allamik ilaayukhamik havaarilitakhangani Ihuarhaiyit. Una apirhuut tuniyayukhaugaluqtauyut Ministauyut Apirhuiyitkunnt.

Uumani 08mit-09mut maniliurutingani uk-iungani, katimaqatituv Kivalliqmit, Ms. Sally Kusugak taimaaqta Maatsi 2009mi. Ublumimut himmautikhaanganik tikkuqtauhimaqanngittuq huli.

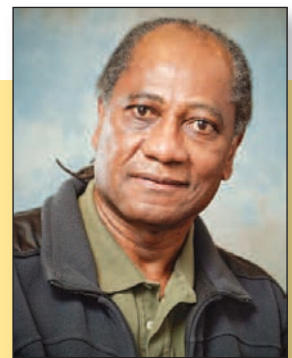
Nakuruqhimmuaqtugut angiqatigiikniqmut. Qanuraaluk makpiranguyut Ihuarhaiyitigut 1.73 ukiunik. Utuqatqiyayuyut atuqtauyut makpiraat 4nik ukiunik piqaqtuq

kihimi naunaiyaqhimayukhaugaluq kuatiliqiniit tuulliqitinnagit talvanngani. Nutaatqiyayuyut makpiranguyut Ihuarhaiyitigut iliuraqhimayuyut ikitqiyayuyut pingahunik tatqirhiutinik Maatsi 3 Inguqtinnagu, 2009mi. Ilanganik 4 ihumaliurniq piliqtuq avatqumahimaittumik atauhirmik ukiumik tunitinnagu unalu 13nik Ilanganik 4 ihumaliurniit utaq-iuqtauyut huli. Ihumagiugut ikikliyuumiqtatavut tamna Ilanga 4 kiklikhanga 6mut tatqirhiutinik tikiliqtaptiknut maniliurutinganik ukiunganik.

Nuvaipa 4mi, 2009, tamna Ihuarhaiyit tikinniaqtaa akhuurutauyut naunaitkutinganik tikiliqtaptikni tallimayuyut ukiunganik aulap-kaitihimaliqtumik. Tikiliqtavut tamna naunaitkutaq nakuuyumik taimaa piqariaptikni havainnarallittunik havaktinik; maniqarlutalu pigiaptikni kuatiliqinirmut havaakput maligakhangillu ittu angikliyuumiriama atuqtauninnga Ihuarhaiyit.

Errol Fletcher

Errol Fletcher ilihaitqiyuyut Nunavut Ilihariaqpaallivingani talvani sikuuqtitiyuq avatqumayumik 20nik ukiunik. Sikuurutingit iniqtiriyanigut Quulitqiyayumik Naunaitkutiqlirhuni Ilihainirmut Inuknik Iliharvikyuanganik Winsdor 1973mi, piqalirhunilu Quulitqiyayumik Naunaitkutiqlirhuni Inirniinut Ilihapaikayumik Iliharvikyuanganik British Columbia 1997mi. Ilaunnginnaqtuq huli nunagiyamikni katimapakilirhunilu ilaayuyut ikayurhunilu Qikiqtaaluup Ayurhaqtunut Ikayuqtuq, ikayuinnaarhunilu Rotarian-mut, Apirhuiyuuplunilu Kuatiliqinirmut Nunavunmi, Nunavunmilu ilaupluni Itiqtauvit Kaanatami Uqatjiupluni Katimayiyuyut, atuutinik atuyukhunilu.

Hunaukmat Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Maliganga?

Tamna Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Maliganga (Maligaaq) angiqtauyuuq maligaaq Maligaliurvikmit Nuvaipa 4mi, 2003 pipkaijtutautigiami inuknut Nunavunmiutat angirutigiumik piqariamikni aatjikutaliqiliri-amikni atuqtauniqmik quviahugiamikni iluittumik nakuuyumiklu inuuhiqmik. Pipkaijtutigiyuq munariniqmik Kavamamut, tamaita kavamatkunni timiqutigiyangit, kati-mayiyuut havaallu inuitlu Nunavunmi piliri-amikni una angirutauyuq. Pinngitpat aajtkutaliqimik atuqtauniqmik pipkainiaqtut kuatiliqinirmik titiraqhimayumi Maligaaqmi.

Uktuutit tamna Maligaaq piliuqtukhat uumani Inuit Qaujimajatuqangit (IQ) naunairhimaninngani. Tamna Maligaaq iliorali-maittuq piipkailimaitaiku Inuglugihimaniqmik pipkaiyuq Nunavut Nunataarutit Angirutinginnut.

Tamna Maligaaq pipkaijtutigiyaa maligaaq inukmut(inungnut), timiqutigiyayumut, nan-miniaqatmut kavamamulluuniit ihuinaaqtumik inuglugiluni inukmut Nunavunmi.

HUNAUKMAT INUKNUT INUGLUGINIQ?

Ihuinaaqtumik inuglugigumi tunipkali-mairumi maninik ihumaaguutiliqtiluniluuniit, havaangit nakuungitpataluuniit inukmut inuknulluuniit; piqaqtut tahapkuninnga nau-nairhimayut uumani s.7(1) Maligaaqmi.

Tamna Maligaaq pitqitjutigiyaa inuglugihiniqmik havauhimi, nakuuyunik unaluuniit ayuittarniq havaktilirniqluuniit inuknut havaamiluuniit.

Hamma malruunguyut uktuutikhaq:

- Arnaruhinnuaq havaaniktitaunngittuq hingaiyarhimaqmat (inuglugihiniq piyuq arnaukmat qanurilingakmallu)
- Hiniktarviyuq pipkainngitpat hiniktarvikhanganiq avalitumut amaamauyuuq nutaraqaqtuq malruuknik. (inuglugihiniq piyuq uiqannngittumut)

Una Maligaaq pipkaijtutaunngittuq inuglugihiniqmut:

- Inuit qinirhiakpata havaamik havaluqqataluuniit;
- Piluni muanriluniluuniit Ilauyut havaktum timiqutigiyanginni;

- Piinariaqilugit hunavaluit, havaakhat, havakviyuunut kaantranikluuniit piinariaqiyut inuknut;
- Manikturluni atuqtuq aturahuarluniluuniit iglumik havakvikmikluuniit, unalu
- Taiguakhaliurumi nipitirumiluuniit nau-naiktutinik titiraqhimayunikluuniit makpiraata.

Piqaqtuq naunaittiaqhimayuuq atuqtautjutikhat nanmininginnikluuniit pipkaijtutigigitaq titiraqhimayumi Maligaaqmi. 17nguyut atuqtautjutikhat ilioraqtayut hapkuat:

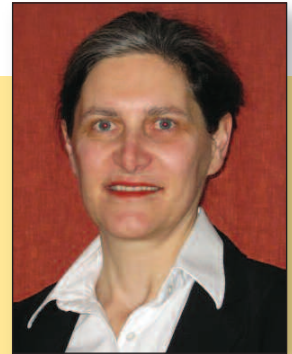
- Inuinnaukpat qablunaagukpat allamikluuniit, uvininnga kalanga, ilagiyaraluan-ganit, pitquhingit, nunamiuqatauninga nunagiyanganikluuniit
- Angatjuliarvinganik unalu angatjuviuminik ukpiriyanganik
- Ukiunga
- Ayurhauqiarumi
- Arnaukpat angutaukpat, kimunmullu arnamik angunmikluuniit aariyuq
- Katuhirhimaqmat aippaqarumi nutaraqarumiluuniit
- Hingaiyarnikkut tiguqaqtuqalluuniit nutaraq angunmit arnamilluuniit
- maniliurninnganik; unalu
- Ihuinaarutauyuq talvani ihuinaarutiganik piiqtauyuuq.

Inukmut piinaliqqat kinaliqaq taimaili-

uyukhaunngittuq ihuinaaqtunngittuq tunngavinganik. Ihuinaaqtitihimayut “piyumannainmat” inuuhinut.

Maligatigut, Ihuarhaiyit piliurhimayuuq tunigiami ihumaliuriamilu titiraqhimayuuq Maligaaqmi. Tallimayut inuit tikkuqaqtavaktut hitamanik ukiumik ilauplutik. Maatsi 31mi, 2009 Ihuarhaiyit Ilauyut hapkuat: Errol Fletcher, Ikhivautalik, Iqalungmiutauyuq; Sue Cooper Ikhivautaliup Tuglia Iqalungmiutauyurlu; Louise Haulli Iglulikmiutauyuq, katimayiyuuq Qikiqtaalukmut; unalu Arnaoyok Alookey Talooyokmit katimayiyuuq Kitikmeonmut. Atauhiq inukhaqanngittuq piliurhimayuuq Katimayiyuuq Kivalliqmit, Sally Kusugak taimaarmat.

Susan Cooper ayuirhaiyuq apirhuiyit ikayuqtiyuq Chandler unalu Cooper-kunni Iqalungni. Sikuurutingit iniqtirhimayangit Iliharvikyuangani Aalpuutap Maligatigut Iliharvinga 1987mi. Angiqtauhimayuuq Maligaliqiniqmik Katimayiyunut Nunavunmi 1999mi tatjalu havaktuq Ilauyut Maligaliqiniqmik Katimayiyunut Nunavunmi. Ikhivautap Tuglianguyuuq Nunatsiami Nunavunmilu Havaktut Aaniqtailiniqmik Akiliuhiarutingillu Katimayiyunut Ihuiguuqiyunut Ihuarhaiyit, Aulap-kaiyiyuuq Kaanatamiutat Inuknut Pilaarutingit Katimayiyunut katimaqatauyurlu Kaanatamiutat Katimayiyunut Titiqqiliriimut Ihuarhaiyit. Susan ilihavaktuuq hapkunani ihuinaaqtunut maligaliqiniq, inuknut, titiqqiliriimut, haamlatkunnut, havaatigut maligaliurvikyuami maliganginnik.

Hunaukmat Ihuarhaiyiit?

Tamna taihiuyuq “*Ihuarhaiyiit*” atuqtauyuq Latin tainiinganit, *tribunus*, imaatut ittuq “apirhuiyiini” unaluuniit “ataniuyuq katimayi-uni”. Ihuarhaiyiit Kaanatami *imuuyut katimay-iuyulluuniit* piliurhimayuq maligainnit pigiami maliganganik iluani ittuq piyunnautinginni maligaliurninnga “Kavamamit”.

Ihuarhaiyiit piliurhimayuq una piplugu maligaliurninga pihimayurlu piyunnautinganik “pilaqtaanganiklu” talvanna maligaliurninnganit. Tamna Nunavunmi Inungnut Pitquti-giyayunut Ihuarhaiyiit piyunnautinga pilaarutingalu piliurhimayuq uumani Nunavunmi Inungnut Pitquti-giyayunut Maliganga.

Ihuarhaiyiit atlatqiinguyut “Katimayiinit” “Timiqutigiyayunillu” piliurhimayuq maligaliurninnganik uumannga “kuatiliqniqmut ihumaliurniqmik”. Kuatiliqniqmut ihumaliurniq “pitqiyumik” “ihumaliurniluuniit”. Piqarluni kuatiliqniqmut ihumaliurniqmik havaanganik ittuq ihumaliurninngit piliurhi-mayukhat maliklugit maligaliuqhimayunik ilu-muurutinginniklu ukuallu ilumuurutuyut ihariagiyaunig ihuatqiyauninnganik.

Ilaungmata Inungnut Pitquti-giyayunut uumannga “quulitqiuyuq maligaq Kaanatami”, maligatigut munariyait inungnut pitquyayunut tamait iluanit kanataup avvakhimayunullu tukiqartut “aajjikkiik-nal-vaqhimayut” maligat. “Aajjikkiik” tukilik “ivyaktut” nalvaaqhimayut maligait.

Tamna ikpigiyayunut inungnut pitqugiyaayunut ihumaliuqtilluat ittuq “aajjikkiik-nalvaaqhimayut” ihivriurtharhimayut ikpinagiyaait maligat, maligat tapkuat mami-laaqtut qakugunguraangat (maligaq tapkuat ihuaqhaivallianaqtut ihuijjutainnik tan-itqiyaulluanngitkumigut) talvaqlu maligait nu-miktitauniat ihuarnikkut qanuriliuqtukhatigut, ukunatut: qanuriliuqtukhat(ait) uuktuutig-ilugit Hivulliyut Inungnut Pitqugiyaayunut Ihuarhaiyiit Maligaq.

Tapkuat Nunavunmi Inungnut Pitqugiyaayunut Ihuarhaiyiit hivulliyuq inn-gittut ahini avvakhimayut talvalu nunallaanil-luuniit kamisulinit. Aippanittuq maligaq Ihumaliuqtilluatigut ittuq BCmi. Hivulliyuq tukilik tapkuat Ihuarhaiyiit inminik ihumali-uqtukhaiyukhat pilihaartinnagit. Havaktiit naunaipkainiagait inungnut hapkuningat ikayuglugillu Uukturutunik iniqpagit Nau-naipkutunik. “Naunaipkutiit” titiraqtauhi-mayut inirhimayut Utuktuup

iniktitauhimayut ilumuurutait Ihuarhaiyiinut. Tapkuat Ihuarhaiyiit ihumakhaqhiulluat tahapkuningat ihuarutikhainnik ataani *Mali-*

gaq. Ihuarhaiyiit ilauyut inminik nakuatigut ilitagiyaayut (Nunavut Kavamangat) talvalu nakuatitut (ihuagigumigik inungnit) ilauyut apirhuiyitinagit ukunungat Ihuarhaiyiinut.

QANURILIUQNIQAQTUNGA NAN-MINIGA IHUINAAQTITIYUKPAT?

Ilvit ihumaguvit ihuigigunni Inungnut Ihuarhaiyiit ihuinaaqtitiyaukpat turaarlugit hapkuat (Nunavunmi Inungnut Pitquyayunut Ihuarhaiyiit (NIPI) Havakvati, ittuq Salliqni naunaiaqtitiauniaqutit uuktuutikhaniq.

Ilvit kiugunni **III** tamaita apiqutinit, ihumangnit titirainariaqatutit uuktuutiniq ihuigiyaqnit:

- Ihuitjutigiyat pihimavat malrungnit uki-unik? (uiguugalgait ihuariyanganit)
- Ihuitjutigiyat pivot Nunavunmi?
- Ihuitjutigiyat ikayuytauyunut ahianit maniniq tutqurviiani, tingmiaqarvingmit, Palihihamatkut, Kavamatuqakktut havak-vianit Inungnut Ikayuyutait Kanatami, In-uuliritjutiqakktut?
- Ihuinaaqtitihimayut ikpigilluaqpiuk inu-uhingnut, havaktitavutit uqumaijutigivi-ulluuniit ahiatigut hapkuningat ilaunggittut 17 nit titiraqhimayunut qulaani?

Ihumaliuqtukhaiyutit ikayuytunik ihuaru-tikhavit talvalu ikayuytut apiqhuiyiinut talval-uuniit Nunavunmi Maligaitnik Ikayuytutit Katimayiitkunik.

QANUQ TUHAQTITINIAQTUNGA IHUAQHAIYIIT MALIGAQ IHUINAAQTITINAGIT?

Tamna tuhaujutiit titiraq iniqtijjavat. Titi-raakhat piinagialgit piyumagunni Ihuarhaiyi-illuat Havakvianit. Titiqqat titiraqtakhautit uuktuutilluuniit iniqtukhaiyut inungmit (**Uuktuut**) uqagumit inuuhiat ihuinaaqtitihimayaukpat. Tamna titirakhaq iniinagialik uqagunni titiraqlugilluuniit. Titiraqarviguu-laaqurluuniit, hukatukktut, talvaluuniit qari-tayakktut ukunungat Ihuarhaiyiit havakvinganut quyaginaq hitamanik uqauhi-annik pilaat, turaarlugit Ihuarhaiyiit Tuglia Atannuyamut. Ilait apiqutit Titirakhamit hamma naniniaqtattit;

Kia piyaat?

Qanuriliuqtuq?

Huli tatja pivakpat?

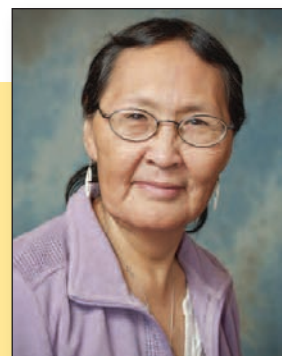
Kiali ilihimavaat takuyuyulluuniit?

Qanuq ikpigiyaaqqaqtit?

Qanuq ihuaqhainiaqqaqtit?

Tamna Titiraqhimayut uqautigiinagiaqqaq-tat. Ugunittuq Titiraqhimayut titiraq-taulaaqtuq Uukturutimik aippariikkumik angiktaukpat. Titiraqhimayut ikayuytaunniat uuktuutimut ilaulugit Titiraqhimayunut. Qanukiaq, ikayurungnaqtayuyutit apirhuiyiit ikayuytianiq. Aallamik inungmit ilanilluuniit nunalingniluuniit ikayulaaqtaattit uqaqtiuluni havaptingnut.

Tamna inuk havaktunulluuniit ilaukpat Titiraqhimayanganit ihuijutingnit ilauniaq **Angirutimik**. Tamaita inuit talvaluuniit havaktunut titiraqhimayut Naunaipkutiniq talvalu Kiuyuy ilauyut haffumingat.

Louise Haulli nunaqqaqtuq Igloolikmi, Nunallaami Inuuhittiar-nimut Tutqikhaiyi Haamlitkuni Igloolik-mi. Ikayukhimmaakhuni nunallaami, ikayukpagait havaktauyakhanut tahapkuuna Inuit pitqubiniit ilihimayanganut inirniqhanit angayuyqaangunimut ilakatiigiit uqakatiigiinimut. Takuyumayait inirniqhat hakugikhi-laarianganit tahapkuuna Inuit ilihimayanganut. Louise akiliuhi-akhimaitumik ikayukpaktuq pulaqhgut inirniqhat aihimaviinni ikayukhugitlu halummakhivluni hululukaakhuni igluini.

Hunauyuq "Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuaqhaiyiit"?

Tamna hivulliq inuk uqaqpat uvunga NIPI Havakvianganut Inungnut Pitquyayunut Havakti. Inungnut Pitquyayunut Havakti ikayuqniaqqaatit kiunngitkuvit maligatigut ilauyut *hapkuningat Maligaaq*, qanuq tutqukni-aqtut Naunaipkut talvalu turraaqtiinat aallanut havaktunut piniqqat. Pihimaniaqtaait tamna Uuktuqtuq piyumakpat, ukunatut. uqaqtiuyunik. Unniutigungni talvunga Inungnut Pitqutigiyayunut Havakti talvungaluu-niit Atannguyamat.

QANURILIUQANIAQQAT TUTQUQ-TAAQQAT TITIRAQHIMAYUT?

Tamna Ihumaliuqtiilluup Atannguyaa taku-uriniaq Titirahimayut naamakpat ilangit, haffumingat:

- Turraarutit uuktuqhimayut talvalu kiuyut inikpat
- Titiraq sainiqtaukpat
- Tamaita titiraqtaakkat naamarumik
- Piyughaukpat piyumayukpatluuniit titirahimayut numiktitaugumik uqaqti-ingnut piyumagungni

Aajikkutaanik Naunaipkut tuniyauniat inuk(nut) ilauyunnilluuniit titirahimayunut Kiuyumut talvani Naunaipkutaanut. Tamna Kiuyut innikkut kiulaaqtuq Naunaipkutitut. Tamna Kiuyut iniqtitakhaat Kiutjut Naunaipkutaanik titirahamik turraaqtiillugu Pitqutigiyayunut Havakvianganut. Tamna Kiuyut 30nit¹ ublunit kiujjutit. Piyaukpat Kiutjut aajikkutaanik tuniyauniat Uuktuqhimayut.

Tamna Naunaipkut Kiutjutaallu takuqhaq-tauniat Ihuaqhaiyiinut - **Ilangat 4 Naunaiy-attiarut** - ihumaliuqniaqtaut ilaularumik uukturniarumigut ahivaqtauniarumilluuniit Naunaipkut aturlugit ilangit 23 talvalu 24 uvani *Maligaaq*:

- Tamna pihimayut 2 ukiunik;
- Naunaipkut tutquktauhimayut aallanik inuk(nit);
- Uniqhimayut takutauyukhat ataani maligarnit;
- Mikikpat uniqhimayut, tukinnaitpat, qituhungnaqpat talvaluuniit kiungnaitpat hapkuningat;
  - Uniqhimayut ilangit ilauyut;
    - Ihuijjutimik nalvaqhimaqpat talvalu ihuitjutitaunngitpat; talvalu

- Tamna uukturniarumigut nakuuyumik ihuaqhaqtaukpat iniriqhimakpat. Tapkuat Ihuaqhaiyiit titirakut ihu-makhaqhiurniat Ilangat 4 Naunaittiarut tamaqmik Uuktuqhimayunit talvalu Kiutjut-tainnik. Ihumaliuqtuq piniarumigik uukturni-nik uqaqtauniarumilluuniit Naunaipkutaanik. Tapkuat Ihuaqhaiyiit naamagigumit uukturniat Naunaipkutainnik atuqlugit Ihuaqhaiyiit katimayiinut, inuk mamihaiyiit, nunalingnit inutuqait aallanilluuniit havaktunut. Tamna Uuktuqtuq talvalu Kiujjut uqaqtiitquniaqtaut mamihatigut naamakpat hapkuningat. Naamainarumik ihuaqhaq-taaqqat angiruutikpalluuniit, tamna Naunaip-kut inirniaqtuq. Qanukiaq, tammaqmik pihimannigumik uqaujjuhiq titirahimayuni-angirutainnik, tutquqtiituauniatqut Nunavunmi Akigaituiyiit talvalu Apiqhuiyi-inut. Angiqtiituaunngitpat, tapkuat Ihuaqhaiyi-illuat iniminik, naalangniaqtut tapkunungat Uuktuqhimayunut Kiuyukhaillu tunilaqtaut naalakhimayunit apirhuiliqqat talvalu taku-himayunit ilauyunut.

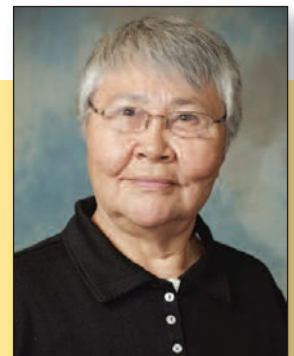
Ihuaqhaiyiit katimayut ilaunngitpat Uuktuqhimayumik Kiujjukhimayumilluuniit apirhuiliqqat naalaktitauniatqut Naunaiyaqta-

minit. Apiqhuiyiit ilauyut naalakhimayunut titirahimayumik tamna-inuup (angirutainnik) ilauyut takuqhimayut, aajikkutaanik apirhuiyi-itattut. Ilauhimayut ikayuqtiqalaaqtuq apirhuiyiinik.

Naalaktaarumik ukpiruhutainnik talvalu akimajjutainnik tamna Uukturniarumigik Kiuhimayulluuniit, tapkuat Ihuaqhaiyiit hivunikhahimayunut qanukiaq Uukturniarumigik ihuijjutaanik pikpat, qanuriliuqniaqtaut ihuarutikhaminnik.

Titirahimayut hivunikhannik ukpiruhutainnik tuhaqtiitaukpat qanurlu maligakhaat uuktuutilgit. Nunguannik hivunikhannik ilaullaat Maliktakhainnik ilauyunut ihuarutikhanik, nutqaqkpat ihuijjut, pinahuaqtujju-tikhaanik takuyauniat, innikkut nakuqtiit ihuaqhaiyaaqtaut aallanillu iniminik tunilugit Ihuaqhaiyiinut naamagigumigut. Tuniyauhimayut Ihuaqhaiyiinut pilaqtaut Nunavunmi Akigaituiyiinut.

Arnoayok Alookey inuuhimayut nunami haniani Taloyoak ukiunginni kaangiktinnagit 40-ni taimaalu hanikpaniimmaakhuni. Anaanattianguffaaqtuq inngutaminut aghuukpakhunilu inuukatiigitiarnirmut ilakatigiitkuni. Arnoayok Atanilluanguyut tahapkunani katimayiinni Taloyoak Inniutit Arnat Katimayiuyut Qimaavingay ikhivavlunilu katimayiini: Qullitit Arnat Qanurilinganinginnut Katimayiit, Kaanatami Nunaqqaarharmayut Aaniaqtuliqiyikkut Timiqutigiyangit, Uaqtiuyut Katimayiit Nunavunmi, Taloyoak Nunallaat Nakurutjautangit Katimayiuyut unalu Maligaliqinirmut Katimayiit. Havakatauyuklu makpiraalitqutuni uuminga *Inuit Dolls: Reminders of a Heritage*.

¹ *Piglaqbugu Aipuru 01, 2009, Kiuyut pivikhaqqaatit 60 uplut kiuyangini. (Maligaaq 15).*

Qaffinik Titiqqiahitaarutinik talvalu Apiquutinik Ihuaqhaiyiit pihimavat uumani unnirutip hivituniani?

Tapkuat Ihuaqhaiyiit tuvyakhilaaqtut tamakmik kiujjutainnik naunaipkutainillu hapkuningat turraaqtiyaukpat Havaktitiyiptanut. Titiraqtitauhimavluta haffumingat Qitiqauyaqvia 01, 2008mi talvunga Qiqaiyaqvik 31, 2009mut, 7nit naunaipkutininik ikiniqhaavut uvani 30%nik talvalu 34 apiquutiligit pihimaliqtaqqut ikililaarutit 61%nik atulihaaqtillugu titiraqtaaqhimayunit. Naiklihimayuq huliitjutit ataniittut.

Naunaitkutaa 1 naiklivlugit naunaikpagait huliitjutait Ihuaqhaiyiit aulaktijutaanit. Naunaikhimayughaq una Ihuaqhaiyiit havakpagait 10 mamihautighat aullaktirutaanut. Tallimat (5) ihuaqtumik mamihautigiyaavaktut. Katimayut ilanginnut avaliiktunut 5 mamihautighatigut havakpagait piyumavlutik piyut ihuaqhivlugit hilataanit Ihuaqhaiyiit pitjutigiyaanit. Tamaita ihuaqtumik havaktauvaktut.

Tatjamut Ihuaqhaiyiit tuhaqtittihi-maittut. Katimakatigiit angiktu Mami-hautighatigut tuhaqtitiniariakhamingnut havariamingni. Ihuaqhaiyiit 100 pusatmik naguuyumik havakpaktut atuqhugu Mami-hautighatigut.

Havaktauyakhat ikiklilaaktut 10% talvani maniliurutimut ukiungani mikitiqiyavlni aulaktirutaanit. Una ikiklitjut ihuaqhitjuttauyuq tamaita Ilauvangamata katimangmata katittutik.

Naunaitkutaa 3 naunaitkutigiya qanuritaakhaanganik tamaita Naunaitkutingit piyaayut Nuvaipa 4, 2004mit. Nampangit ihumaliurniq piyut ikikliyuumiqtut 10pusantmit taigualiuqtiillugik uuminnga.

Ihuaqhaiyiit katimayut malruhikutghutik maniliurnirmut ukiungani. Havaktauniarani ilivagaat katimatjuttikhamut uqariyumavlugi iniqhimaittuq taamna Ilanga 4 Ihumaliurutikhamik. Katimayut katittutik amihut havakpagait havaktauyakhat. Ilauyut uqarivagaat ayughautigiyaavaktut titiraqtunut ihumaliurnahugittutik titirakatigiikhutik inmikku.

Tamna anginiqhauyuq Ihuaqhaiyiinut ihuarut Naunaipkut aajjikkiiktulingnit tigumarutinik ayuittiaqhimayunullu inminiillu pitquhinganit. Taimaarutaanut kanganuaq uuma Kivalliqmi ilaayunmut, havaktakhat tuniffaaktait avaliiktunut hitamanut Ilaayunmut nutaamik utaqqilutik Kivalliqmit ilaayughamik naunaikhikpata.

Hivitunia havakhugu una Ilanga 4 Ihumaliurutikhamik kaangivyakhugu atauhiq ukiuq naunaikhimayumi Naunaitkutaa 4. Havaktau-

Naunaitkutaa 1: Hilitjutait Unnirutip Hivituniani					
	08-09	07-08	06-07	04-06 ¹	Tamaat
Naunaittitjutit Piyait	7	10	17	17	51
Apiquutit piyait	34	88	78	112	312
Mamihautighat	2	4	2	2	10
Tuhaqtitjutigiya	-	-	-	-	-

² Maniliurnirmut ukiunga 04-05 unalu 05-06 katibimayut tamainnut 17-ni tatqigbiutini.

Naunaitkutaa 2: Havatanginnut Naunaitkutait			
FY	Tamaat	Angmayut	%
08-09	51	24	47%
07-08	44	25	57%
06-07	34	27	79%
04-06	17	11	65%

Naunaitkutaa 3: Nauanitkutinga Qanuritaakhaanganik Naittuq						
Ilangani	08-09	07-08	06-07	04-06*	Atauttimut	%
Uuktuutingit						
Apirhuitjut Kiutjutimik	3				3	6%
Ilanga 4 Ihivruqniq	3	4	5	1	13	25%
Apirhuitjut Piiqtauyumayut					0	0%
Hapummitauyut		4	2	2	8	16%
Atuqtauyunngnaiqtut			1	3	4	8%
Piiqtauhimayuq	1	2	5	2	10	20%
Piiqtauyut			4	5	9	18%
Iniqtauyut				4	4	8%
Atauttimut	7	10	17	17	51	

vaktuugaluak ihumaliurutikhamut 6-ni tatqiqhiutini pigaangamik.

Naunaitkutaa 4 naunaikhimayait hivituni-ani taamna tutquraqhaq anmayuq ihuaqhaq-tauvlunilu Ihuaqhaiyinit. Havaktauyamut hivitunia kaangkikhimayuy ubluanit titiraqmik anmayut ublualu umikkaangat. Hivitunikhaa piliurimingni Ilanga 4 Ihumaliurutikhamik ihuaqhaqtauvaktuq ubluanit taamna Ilauyuy tunihyaugangami titirqamik taaffumunga Ilanga 4 Ihumaliurutikhamik ublualu taamna Ihumaliurutikhamik pihi-mayakhaa.

Ilanga 4 Ihumakhaqhiurniq tu-niyaukpat anginirhauyuy akigaqtuiyit ilauniat Mamihagtunut ilaulutik. Hivunikhahaiurut utaqiyaaqatut (3) pingahut aallatqiigamik ublurhiutingat. Qanukiaq, ahi-anittauq, tuhaqtitigutinik pihimalirtait Ilauyunut naunaiyaqtigutinik Mamiharutinik katimayutigit naamainaqtunguuy ihuartaugamillu. Aturhutik hivayaatikku kayumatqiyangmat talvaluuniit tamaita ilauyunnut ihuarutaungmat

Ihuaqhaitjutikhat pingahuni pivaktut, ihuaqhainahugittut katimayut tamaita Ilauyut, Mamihagtittiyi Ihuaqhaiyini lu ilauyuy katimayughat naunaikhilutik katimatjutikhaming-nik ihuahainahugitinatik kinguliulugu Mamihagtittiniq. Tatajamut Ihuaqhaiyit ihuaqhaqpagait 10 Ihuaqhaitjutikhanut katimatjutikhainik. Talimat katimatjutikhat pihi-mayut ihuaqhainahugittutik angirlutik. Ilauyut talvani hitamani katimayut pitjutikhamingnut angirlutik inmikkut atuqhugu Ihuaqhaiyit pitjutait.

NANILI IHUINAAQTITIHIMAYUT PILIQPAKPAT?

Tapkuat Naunaiyartiit tutquqtau-vaktut akianganit Nunvanmit qaihi-mayut pihimayait. Avvaqtigataqhgugit nunalingnit ilaunngittut munariyautigit inuup uukturhimayunit naunaiyarumangi-tait tuhaqtitihimangiyaaqatut kiujju-tainillu. Naunaipkutiit tutquqtau-vaktut inuup qimaraangamiuk Nunavut talvaluuniit qimangnialirumi-ugluuniit Nunavut.

Tamna havakvik pihi-maliqtut apiqqiyyinik akian-ganik Kanatamin.

Naunaitkutaa 4: Akuniraaluninnga Tutquqtitauyut Tuniyullu Ihumaliurutaayunik (Ukiunik)		
FY	Tutquqtitauyut	Ihumaliurutaayut
08-09	1.73	0.91
07-08	1.39	0.76
06-07	0.95	0.57
04-06	0.77	0.46

	08-09		07-08		06-07		04-06*		Atauttimut		NU
	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	%
Qikiqtaalukmi	6	86%	5	50%	10	59%	10	59%	31	61%	53%
Kivalliqmi			5	50%	6	35%	4	24%	15	29%	28%
Kitikmeonmi	1	14%					3	18%	4	8%	18%
Nunavunmiingittumi					1	6%			1	2%	
Atauttimut	7		10		17		17		51		

Qaffiurungnaqtut apiqqiitiinik uvani Kivallirmit amigaituuyungnaqtut inungnit Sallitmit upainnaliaqaramigit Ihuaqhaiyiilluat taha-maniinnamik.

Tapkuat amigaitqiyauunit apiqutiinik uuk-turhimayunullu pihimayait naunaipkutiit Ihuaqhaiyiilluat taiguakhailliurutinik iliyauhimayut Hamletkut Havakvinganit.

Qanurittut ihuinaaqtitihimayut tutquqpakpat?

Pitjutauyut titiraqtaupkiakhimayut talvani Naunaiktjutitini pihimayut uumani 08-09 maniliurnirmut ukiungani maliganut pihimayut maniliurutit, ayughautiqatunut timikkut, ilakatiigiutainut, humiutauyaakhainut ukiunginnutlu. Amigaitqiyauyug kitunut inungnut ilauyaakhainut titiraqtauhimayut hivuliqmik ukuatlu pivlugit pitquhininganut, ayughautiqatunut timikkut.

Twenty-nine % (29%) tamaita apiquutitilgit ilaunngittut haffumap ataani Maligaqnit. Uuktuurutigilugit ilangit ilaunngittut ihuijju-timingnit ahivaqtauhimayut, havaguiqtitauyut ihuinaaqtitihimagamik; unirluktauhimayut Kanataup Kavamangit hapkuningat havaktin-ganit hapkuningat Kanataup Titiraqavngat. Taimaattaug apiquutiqanngittut ukuningat Palihihanit.

Uqaqtut Ihuaqhahiit havakvianut pivaktut hivayautikkut. Ikitkiyauvluni qaritauyakuuk-paktut. Apiqhuutigihimaittutik tuyukvikku Titiraqarvikmut kayumiktuktuunniit.

Naunaiktutaa 6: Tunngavingit Titiraqhimayut Naunaiktutngani										
Tunngavingit Titiraqhimayut	08-09		07-08		06-07		04-06*		Atauttimut	
	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%
Atauttimut Naunaiktutngit	7		10		17		17		51	
Inuinaukpat/qablunaagukpat/allaukpalluunniit	1	7%	11	28%	11	30%	8	20%	31	24%
Pitquhingit			7	18%	7	19%	5	13%	19	15%
Timimikni Ayurhauqarumi	2	13%	6	15%	6	16%	4	10%	18	14%
Hivulliqarinnngani	2	13%	1	3%	1	3%	5	13%	9	7%
Nunagiyanganik	2	13%	3	8%	3	8%	3	8%	11	8%
Uvininna kalanga	1	7%	2	5%	2	5%	3	8%	8	6%
Arnauyug/angutauyug			2	5%	2	5%	3	8%	7	5%
Angaatjuvumini ukpiriyanganik			1	3%	1	3%	3	8%	5	4%
Ukiuqaqtut	2	13%	2	5%	2	5%	1	3%	7	5%
Aippaqarumi nutaraqarumiluunniit	1	7%	2	5%	2	5%	1	3%	6	5%
Maniliuninngani	3	20%					2	5%	5	4%
Nunamiatuqatuninnga							1	3%	1	1%
Uumiluhainiq t			1	3%					1	1%
Hingaiyarhimayut			1	3%					1	1%
Angatjularvinga							1	3%	1	1%
Inuinaarhimautaaahumagiyauyungnairhimayug										0%
Piqatigiutiqarniatigun	1	7%							1	1%
Atauttimut	15	100%	39	100%	37	100%	40	100%	131	100%

Naunaiktutaa 7: Tunngaviyut Titiraqhimayut Ihivriungningni										
Tunngaviyut Titiraqhimayut	08-09		07-08		06-07		04-06*		Atauttimut	
	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%
Atauttimut Ihivriungningit	34		88		78		112		312	
Pinggitut	10	29%	42	39%	39	42%	25	17%	116	30%
Tuniyaunngittut	16	46%	19	17%	22	24%	26	18%	83	22%
Timimitigut Ayurhauqatugut	1	3%	1	1%	3	3%	23	16%	28	7%
Inuuqatigiitit	1	3%	5	5%	2	2%	18	12%	26	7%
Uumiluhainiq		0%	6	6%	5	5%	12	8%	23	6%
Arnauyut/angutauyut	2	6%	12	11%	6	7%	10	7%	30	8%
Qanurittulinganinngani		0%	6	6%	5	5%	8	5%	19	5%
Hivulliqangningani	1	3%	1	1%	2	2%	5	3%	9	2%
Ilaqatigiikkut		0%	3	3%	3	3%	2	1%	8	2%
Hingaiyarhimayut	1	3%	4	4%	1	1%	3	2%	9	2%
Angatjularvinga	1	3%	1	1%	1	1%	3	2%	6	2%
Qaffinik ukiulik		0%	3	3%	1	1%	2	1%	6	2%
Uvininga kalanga		0%	2	2%			3	2%	5	1%
Maligakkun Ihuaqtun Kiinauyakhaliuqniit		0%	1	1%			3	2%	4	1%
Humiutauyaaghanikkun		0%	1	1%	1	1%	2	1%	4	1%
Nunamiatuqatuninnga	2	6%	2	2%			1	1%	5	1%
Inmikkun Ukpirinngani		0%					1	1%	1	0%
Inuinaarhimautaaahumagiyauyungnairhimayug		0%					1	1%	1	0%
Piqatigiutiqarniatigun		0%			1	1%			1	0%
Atauttimut**	35	100%	109	100%	92	100%	148	100%	384	100%

Pihimayut Pititlugit

Taitai amigaitqiyat maligaliuqhimayuni pihimayut havaakhaqhiuqhutik havak-hutikluuniit tamainut naunaiktittinirmut apiqhuutigianutlu.

Naunaiktutaa 8: Ihumagiyaayut Maligat Piyut Hapkuninnga Pitillugu										
Hulilukaarniq	08-09		07-08		06-07		04-06*		Atauttimut	
	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%
Havaktuq Havaakhaqhiuqtuqluuniit	6	86%	14	82%	8	80%	10	59%	38	75%
Ilaunig	0	0%	1	6%			4	24%	5	10%
Qinirhiayug Niuvikhautit Ikayuutitlu	1	14%	2	12%	2	20%	3	18%	8	16%
Akiliuhinnga Iglumut										
Taiguahimayut										
Tutquqtauyut										
Atauttimut	7	100%	17	100%	10	100%	17	100%	51	100%

Naunaiktutaa 9: Ihivriqtauyut Piyut Hapkuninnga Pitillugu										
	08-09		07-08		06-07		04-06*		Atauttimut	
	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%	Qaffit	%
Havaktuq Havaakhaqhiuqtuqluuniit	9	26%	36	41%	45	58%	69	63%	159	60%
Ilaunig			0	0%	0	0%	1	1%	1	0%
Qinirhiayug Niuvikhautit Ikayuutitlu	3	9%	8	9%	7	9%	10	9%	28	11%
Akiliuhinnga Iglumut			1	1%			4	4%	5	2%
Taiguahimayut					1	1%		0%	1	0%
Tutquqtauyut							2	2%	2	1%
Tuniyaunngittut	21	62%	25	28%						
Iliuranngittut	1	3%	18	20%	25	32%	24	22%	68	26%
Atauttimut Ihivriqtauyut	34	100%	88	100%	78	100%	110	100%	264	100%

Rosie Ell-Tanuyak-Ell unalu Arnoayok Alookey uqakatigikktut katimangmata Aulatjutinut Maligaliqinirmut Hivunighaliurutikhanut, Qitiqauyaqvia 2009.

Aallat Tautuktait

Tuhaqtittinahuat maliktakhait talvaniittunik Inungnit Apiqhuutigiyanginut Maligaq. Ihuahaiyiit tatja katimahimangittut tatjamut nanminiriyaatlu inungnut tuhaqtitauhimaittuni tatjamut. Tamaita pitjutauyut Ihuahaiyinu hi-amitaulimaittut kihimi tuhaqtittinahualirumik naunaikkat. Tuhaqtittitjutinut pitjutikhait inungnut tuhaktiinnarialgit ihumaliurutaitlu inungnut tuhaktiinnarialgit.

Ihuahaiyitkut Havaktiit uqaqtut katimaluangittutik Aallanut imaalu inungnut havakatigiyumavlugit pinahugittutik havaknahuaqpiakpaktut. Naunaiktittikata Salliqmit; katimakatigilimaitait Aallat pitjutaa uqariyau-niaqqat ukunanga Ihuahaiyiit. Unalu nanminiqiliqinirmut aulatjutinutlu Ilauyunut, annautjiniagtinit havaktinutlu pivaktut katimavlutik hivayautikkut.

Atauhiqmik makpiraaamik tuhaqtittitjutimik ilirihimayuuq talvani Nunani makpiraaluuqhi-mayuni tuhaqtittitjutini naunaiktittugu piksa naunaiktutigiyakkut Nunaryuamit Inungnut Pitqugiyayunut Ubluaganit. Havakvingat illiturihimaliqtut angiglivalliarutinit apiquu-tinik talvangat titiraqhimayavut takupkaijju-tiptingnit naunaiyapkaiyavut.

Humiitkaluaqhutik Ihuahaiyiilluat havakvingat; ihumagiyaayut naunaikhimayut atuqtauniaqtut ikinmata nunaniittut Nunavunmi nunallaanginni. Ahiatigut Iqaluit, mikiniqhat 10% Nunavunmiutait inugiangat takkutiniaktut Ihuahaiyiit havaktainut.

Tatja, havaktakhait Ihuahaiyiit piittuq ilihaqnirmut inungnut. Inungnut ilihaqtittiniq havakatigiiknirmutlu havaktakhaat Nunavunmi Annautjiniagtii Titirarvia (s. 49). Ilinniaqtuliqiniq hakugikhitjuutivaktuuq inungnut pilaarutigiyanginnut naunaiktutaini.

Nunavunmi Annautjiniagtiit Titirarvia pikaktut havakhimmaaktumik iliakyunut tupi-lauyak havaktuni havakpaktunik maligaliqinir-mut hilataani ihuinaaqtut ilagiiktutlu maligainut. Iliakyunut annautjiniagtiit ikayuk-paktut amihunik inungnik titiraqtittugit Nau-naiktitjutimik.

Ikittut Uuktuktut uqaqpaktut Havaktunut inmik pilimaittumik annautjiyikhamingnik pittaaqtunik inungnut pitqutigiyaayunut ihu-magiyaayanut amihutlu annautjiyit aallanik inungnik ikayuknahuangittut.

Ukiungani 09-10 maniliurutinut ukiun-ganut Ihuahaiyiit anipkainiaktut naunaitku-tanant atuqtakhanik tamainnut haamitkunut, iliharvingnut nunallaani ilihaqviinnutlu ilaayunutlu tahapkunani Avikturhimayuni

Nanminiq Havakvinut Katimayiit ilangit atiiit naunaikhugit. Nainaitkutinut katitirhimayut pikakniaqtuuq inungnut tuhaqtittitjutikhanut nalautikkut nunallaani nalautikkakviinnit, niv-ingngakpaktanik tuhaqtittitjutikhanut, makpi-raaliuqhimayut, maliktakhat uktuutitlu titirrat. Ihuarilugu naunaitkutanut katir-tikhamyunut, Ihuahaiyiit qaritauyakkut pu-laaqvikhaat iliyauniaqtuuq.

AALLAT HULILUKAARUTIKHAT

Ihuahaiyiit Havaktit ilaayut uumani 2008 Kaanatamiut Katimayiingit Maligaliqinikkut Inuup Pilaarutingit Timiqutigiyangit (CASHRA) ukiungani katimatjutaanut talvani St. Catherines, Ontario. Havaktit unalu Ihuahaiyiini ilaayuuq katimayut malrukni ubluni tahapkununga Aulatjutinut Maliganut katimapkaiyut ukuat GN-Maligaliqiyikkut Iqalungni.

Ihuahaiyiit havaktitlu katimayut mal-ruhiktuqhutik, Iqalungni Vancouver-milu maniliurnirmut ukiunganut. Vancouver-miit-tutik Ihuahaiyiit katimakatigiyait ukuat BC Inungnut Pitqutigiyaayunut Ihuahaiyiit Ikhivautaa, annautjiniaktitlu, Aulapkaayi unalu

Tuhaqtitjutikhanut Tutqiqhaiyi ukununga BC Inungnut Pitqutigiyaayunut Katimayiit, in-iqhivlutik malrukni ubluni katimaramik kati-mayipkaiyunik ukununga BC Annautjit ukununga Aulatjutinut Ihuahaiyiit. Tuhaqti-taayutlu uuminga BC Inungnut Pitqutigiyaayunut Ihuahaiyiit.

Errol Fletcher tunihiyuuq Heather MacNaughton-mut, Ikhivautalik uumani BC Inungnut Pitqutigiyaayunut Ihuahaiyiit, quyagiyumav-lugu Ihuahaiyitkunut uqaqtanginnut pitjutikhanutlu BC Inungnut Pit-qutigiyaayunut Ihuahaiyitkut Pivik-hainut. Qitiqayuaqvia 2009.

Maniktigut Uqautainit

Tatja huli piqanngittut hapkuningat Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyayunut Ihuaqhaiiilluat maniliqiyiitkut taku-ugiyakhanik uvani Havakviita Akigaktuiyiinut, Nunavunmi. Tamna Havakvingat Maniliqiviguakkut Kanatami (OAG) tigumiaqtitauyut ukiuq tamaan Kavamat Nunavunmi (KN) maniliqivik havaktut, huli ilaujjutigivait NIPI ikayuutainnik, ahiatigut Kavamat Nunavunmiutanut tigumiaqtait talvalu qulannaijju-tikhanik NIPI nut. Hamna qauyihailaittut hapkuningat OAGkunik kihiani Ihuaqhaiy-iluanut, talvaluuniit uqaqtaulaittut.

Kavamangit Nunavunmi ikayulluaqtait Ihuaqhaiyiinut. Ikayuutigiyait havaktunut tamainnut ukunani NIPI havaktut, maniliqiniq, inungnut ikayuqtauyungnaqtut, talvalu naunaihaiyiinut nutaanik Ihuaqhaiyiinut havakvinganut. Kavamakkut Nunavunmi iglunit akiliqtu-iqataqtut, hanaqiyut igluliuqniq, numiktitiqataqtunut, talvalu hivayaqataqtunullu ahinit. Hapkuat akiliqtuiyaaqatut kitittirinngittut qaffi-uyaakhait maniliqiyikkunit akiliqpauhianillu-uniit.

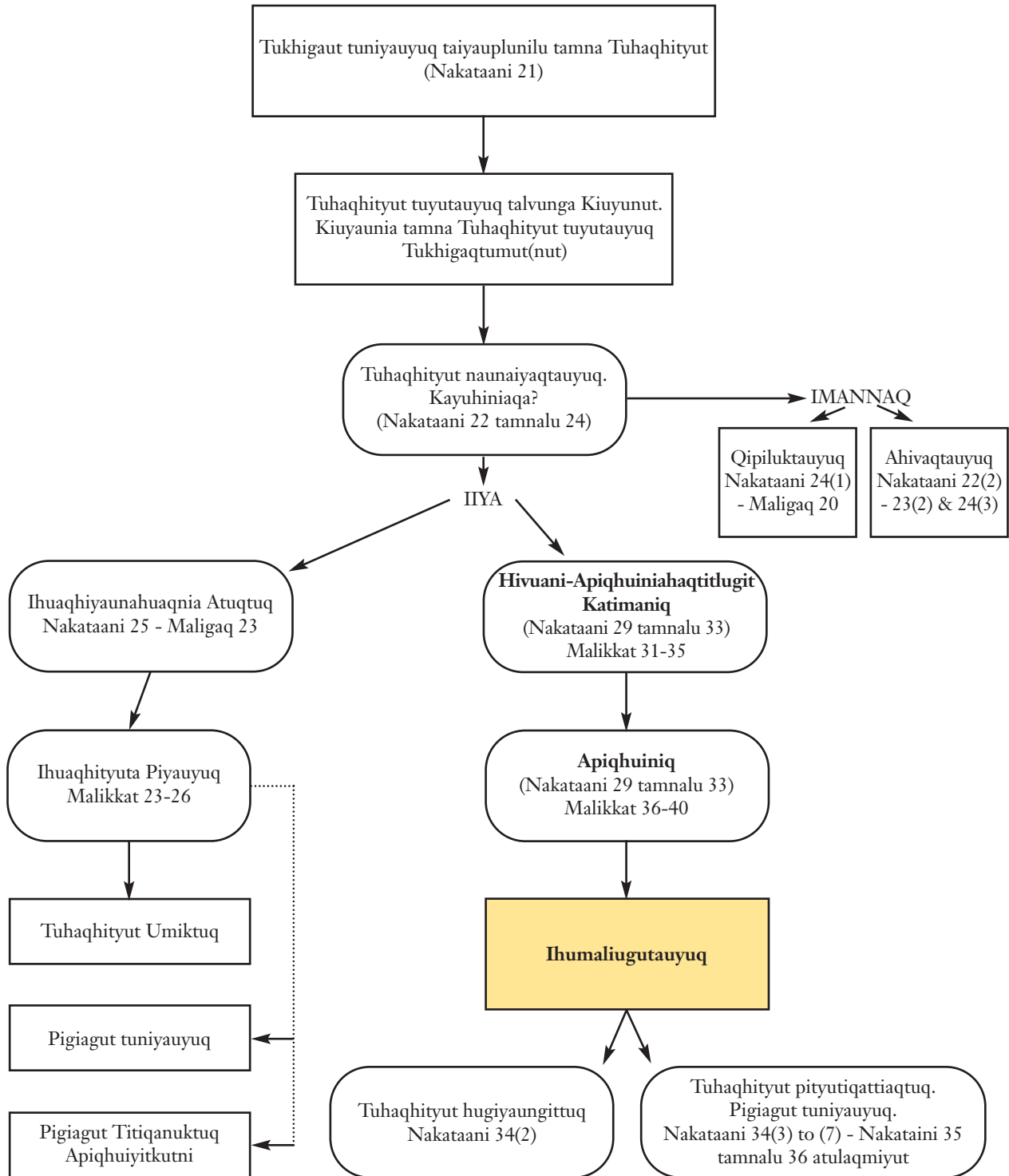
Titiraqhimayut Ihuaqhaiyiilluat maniliqinikkut ikayuqpauhianik talvalu qaffi-uyaakhait maniiit ilauyut Inungnut Maniliqivianit Kavamakkunik Nunavunmiutanut. Tamaqmiit maniliqiyikkut, akiliqpauhiat talvalu utiqtiviutaanillu ihuaqhaiyaungmat Kavamakkut Nunavunmiutanik, tunilimaitavut maniliqiniq talvaluuniit avvaqhimayut Ihuaqhaiiilluat.

NHRT 08-09 Maniktigut Uqautainit				
Tukihia	Main Estimates	Actuals as of March 31, 2009	Actuals as of March 31, 2008	Actuals as of March 31, 2007
Akighat Ikayuutitlu	500,000	440,740	381,678	391,359
Tingmitjutit Aghaluutikkullu	45,000	116,285	95,752	26,478
Tamayay Hunallu	10,000	50,558	12,478	10,612
Niuviqtauhimayut Huliitjutit	15,000	27,446	22,909	8,713
Kaantrakkut Huliitjutit	160,000	32,065	24,004	43,188
Akilgit Akiliqtuiniinlu	19,000	10,793	37,490	5,401
Aallat Akiliqtauyughat	20,000	14,238	9,472	25,584
Tamaat Aulapkainiit Munarininnilu	769,000	692,126	583,783	511,335

Ilaliutihimayug 1: Naunaiqtipkainikkut Havaguti

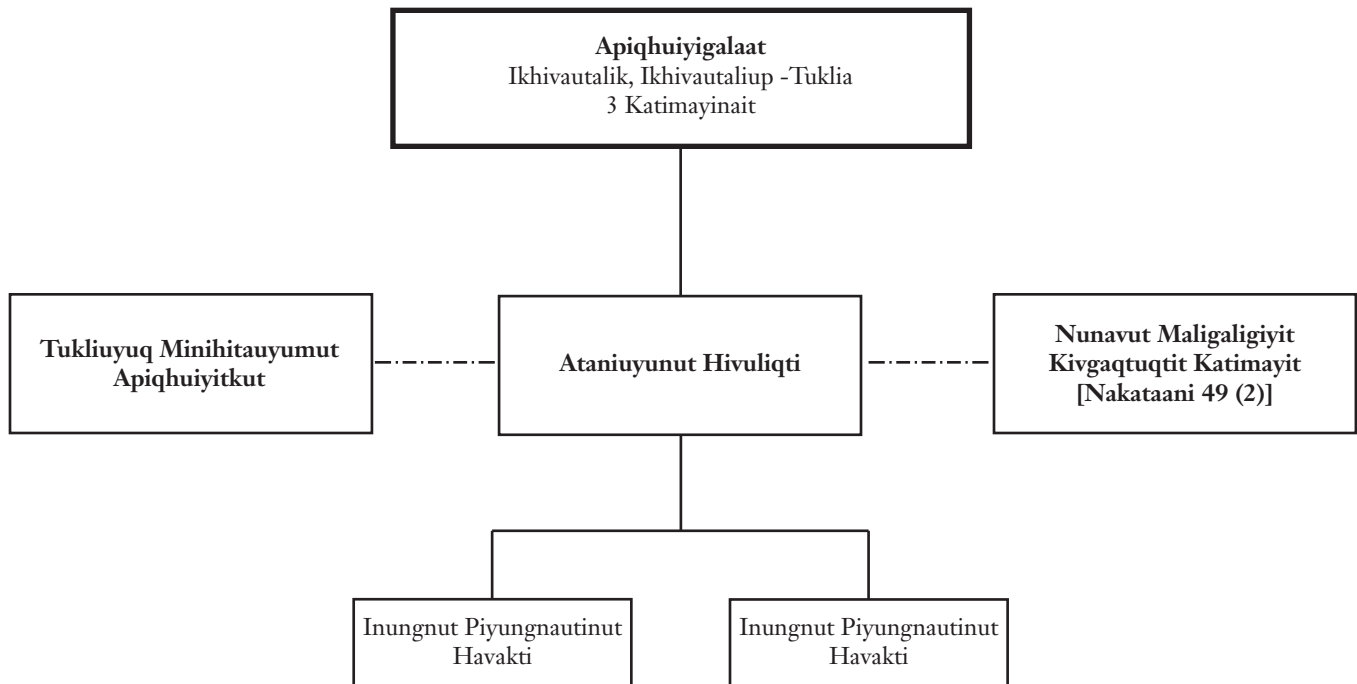
Nunavut Inungnut Piyungnautit Piquyat Tuhaqhityuhiinut Pitquhiit

Tubagakbat:

- Ihuaqbautikbaq piyaungitpat, pigigutmik tunibilat tapkuat Apiqbuiyigalaat (Nakataani 26).
- Kitutliqak Piqatauyut tapbumunga Tuhaqbityut takuphaqtiaqtat tapkununga Nunavut Apiqbuiyitkut qangiqaabaqtitlugi 30 uplut kinguagut tuniyaulgaqtitlugi tamna Ihumaliugut Pigiagtitaiyumuut tapkunangat Apiqbuiyigalaat (Nakataani 38).
- Atuinangittut ihuaqbautii malikbugu Ilanga 6 atulaq.

Ilaliutihimayug 2: Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyaayunut Ihuaqhaiyiit Havaktikkut Naunaiyaut

Tubagakbaq:

----- pityuta tugaqpiqbimaittumik tubaqbitaitit pityubi.

Ilaliutihimayug 3:

MALIKTAKHAT MALIGUUTAIT NUNAVUNMI INUNGNUT PITQIGIYAUUNUT IHUAQHAIYIIT

Qanuriliuqniq Maligakhait

1. Tamna qanurliuqtukhat Maliktakhat Maliguutait ikayurlugit Ukturhimayug talvalu Angiruutitilik tunilugit nakuatut, malittiahamingnit talvalu nalliumaniq hivunikhaqhiuqhamingnit talvalu pitquiyunik Ihuaqhaiyiilluanit.
2. Inungnut Pitqugiyauyunut Havaktiit hailihimayut ikaarnini 9mi uplaami 5mut uplumaat, Hivulliummit Tallimiummut, ikayuqtughat Ukturhimayunik Kiyuyughayuniklu atuqninginnik hapkuninga Maligakhanik:

Nunavunmi Inungnut
Pitqutigiyaayunut Ihuarhaiyiit
Titiqiqiviup Qiuqutaa 15
Salliit Coral NU X0C 0C0
Hivayaut: Akiittuq 1-866-413-6478
unaluunniit 1-867-925-8447
Kayumiktukkut: 1-867-925-8453
nunavuthumanrights@gov.nu.ca

3. Hapkuat Maligait maliktakhaayut kihiani Ihuaqhaiyiilluat pitquyaukpat maliktakhaanganik ahiagulluunniit.
4. Ilauyut malingitpat hapkuningat Maligaknut, Ihuaqhaiyiilluat pitquniaqtut ihumakhaqhiurniaqut naamagikpagit ilagilugit pitqugiyaukpat akiliqtuinniagumik.
5. Humungauyaakhait Maligait hapkuat angiqtaunngitpat *Nunavunmi Inungnut Pitqugiyauyunut Ihuaqhaiyiit Maligaaq* (tamna "*Maligaaq*") talvaluunniit *Maligaknit Atuqtukhat*, tamna *Maligaaq* talvaluunniit, ilaukpat, angigilvaaliqniq.

Inuit Pitquhiit Iitquhiillu

6. Talvangat uuktuqtauyunik, hapkuat Maligait numiktitaulaaqut nakuatut ilitagiyauluni talvalu pivikhaqaniq Inuit pitquhianik ihumagiyaattarninalu ikayuluaqtait Inuit inuuhirmingnit.

Ihuaqhiyaqniit

7. Qanuriliuqtukhat Maligarnit:
  - (a) "Inikhaq" tukilik ihuagiyaayut naamaktut, kivgaqtuiyit maligakhainillu inungmut inuinnullu ihuagiyamingnit;
  - (b) "Uuktuktuq" tukilik quyaginaq inuk (it) inigumigik Titiraqtaaqhimayayut turraaqtauhimayut Ihuaqhaiyiinut.
  - (c) "Tukimuaqtittiyi" taamnauyuguuq

atannguyaq aulapkaininginni talvani Ihuaqhaiyiinni.

- (d) "Inungnut Pitqugiyauyunut Havakti" taamnauyuruq havaktia talvani Ihuaqhaiyiinni.
- (e) "Ihumaliuqtut" ilauyut ihuaqhiyaqataqtakhait naalaktaunngitkaluaqtunik, uqautihimaqatigimmaarlugit angiqatigiiklutalu, akunnganiittuq taffumap Uuktuqtumut Angikhimayumilluunniit tahapkuat Ihuaqhaiyiilluat naamagiyaakkumigut.
- (f) "Titirakhat" tukilik titiqqanik nau-naiyaqtiguuqtinik titiraqvikkuuqtukhat kinguliqmut humungauyukhaq Ilauyunut kihiani ikpighuutuqagumik Ilauyunut Ihuaqhaiyiinulluunniit.
- (g) "Titiraqtaaqhimayut" tukilit titiqqihimatjuqaqtuq nauaipkutaanik Uuktuqtuup ataani s. 21 uvani *Maligaaqniit*.
- (h) "Ilauqatigiit" tukilik tamna Uuktuqtuq Angiguutiqaqturluunniit aallanilluunniit inungnit uingaiqhimayut uvani s. 28 *Maligaaqniit*.
  - (i) "Naalakittinnagit Katimayut" taam-naguuq hivuagut-ihuarhaqhimayug uqaqatigiingniq taapkunani Ihuaqhaiyiinni Ilauyunilu, pilluaqtauvaktuq hivayautikkut.
  - (j) "Kangirhipkaitjutit Uuktuqtunik" taamnaguuq kituni uukturutit haimmarutighanik quyaninnarnik uuktuqtauyut aullaqtiqtinnagut naalakniq ataani Ilangani 5 *Maligaaqniit*.
  - (k) "Titiraqtauhimayug" tukilik titiraqhi-mayut Ilauyunut naalaktukhanit angiqhimayut tuhaumaplutik Ihuaqhaiyiilluat Apirhulitqinnagit.
  - (l) "Kiujujut" talvaluunniit "Kiujujutiit Titi-raqtaaqhimayunik" tukilit titiraqtaaqhimayut kiujujtauhimayunik Titiraqtaaqhimayut tuniplugit Ihuaqhaiyiilluanut.
    - (m) "Angiqhimayug" tukilik inuk(it) attiqtauhimayug Titiraqtaaqhimayunik ilauqataupluni ihuinaaqtitihimayumik ihuijutaayut ataani uvani *Maligaaqniit*.
    - (n) "Ihuaqhaiyiit" tukilik atauhiq ilauqatauyulluunniit ilangat Nunavunmi Inungnut Pitqugiyauyunut Ihuaqhaiyiilluanut tikkuqaqtauhimayumik ataani s. 16 uvani *Maligaaqniit*.

Titiraqtaaqhimayut Kiujujtaillu

8. Uuktuqtuq iniqtilaaqtuq Titiraqtaaqhi-mayunik talvalu Angigut iniqtilaaqtuq Ki-

uhimayumik, avalittumik talvaluunniit inungmik, piqatigilaaqtuq Inungnut Pitqugiyauyunut Havaktimik, titirarlugit uqaqlugilluunniit.

9. Titiraqtaaqhimayut Kiujujtiillu piqaqtaqtut kikliqarlutik uvunga 20nik ilauyughanik titiqqanik ikayuutiuyunik titiraqtauhimayunikluunniit atatjutihimayut taapkununga.
10. Nanilikiaq Uukturtuq Angiruutiqaqtunulluunniit ikayuqtithaliuqtauyug ataani Maligaaq 8mit, tamna Titiraqtaaqhimayug Kiujujtauyulluunniit ilauyakhaat titiqqanik ilagilugit haffumungat:
  - (a) sainiqtaqataminik talvalu ilauqatauyug angiruutimik Uuktuqtumik Angiqhimayumilluunniit; talvalu,
  - (b) atia, humiuyaakhainik, hivayautaat tahamalu ilauhimayut titiraqtaaqhimayut Ihuaqhaiyiilluat apiriqatarumigik inuup ikayuqtin-ganilluunniit.
11. Qablunaat uqauhiat, Uiviitittuq uqauhiat, Inuit uqauhialuunniit atulaatut iniqtiqlugu Titiraqtaaqhimayug uvalu Kiujujut atuuqtaulaaqtuqlu quyaginnarni tuhaumapkaaininginni Ihuaqhaiyiinni.
12. Titiraqtaaqhimayut pihimaniaqtait Ihuaqhaiyiilluat malrungnik (2) ukiunik ihuinaaqtitiyup malingitpagik ukuningat *Maligarnit*.
13. Titiraqtaaqhimayug uqarhimakpat ihuinaarniq Maligaaqmut pihimayug qaangiqhimaliqhugu malguuk ukiut tuyuqtinnagu Titiraqtaaqhimayug, Ihuaqhaiyiit illituriipkarniaqtaq Angiqhi-mayug taapkununga uqaqtauhimayunut taimaalu, Angiqtauhimayug angingitpat tuyurninganut Titiraqtaaqhimayumut, Ihuaqhaiyiit ihuarhainiaqtut uplughamik taamna Uuktuqtuq uukturiangani taghilaqtiqparlugit uplughait tuyurningani Titiraqtaaqhimayug, talvanga Unniutininganit tamainnut Ilauyunut.
14. Ihuaqhaiyiilluat ikpighuutiniat ikayuqtaamingnit Titiraqtaaqhimayut ukuningat Angiqhimayunut inmikkut.
15. Kiujujut pihimaniaqtait Ihuaqhaiyiilluat sikstini (60) ublunik havaktillutik Titiraqtaaqhimayut Angiruutihi-mayanik ukuningat Ihuaqhaiyiilluat.

16. Angirutainnit tamainni Ilauyuni, Atannguyaq taghilaatqittaaqta
 (a) uplughait tuyurninginnik quyagin-nait titiraqqat Ihuaqhaiyinnut. Ilauyuq ihuigikpagu
 (b) taghilaatqirniq, Ihuaqhaiyiit ihuarhainiaqtut uplughamik talvunga Ilauyumut tukhiqtuq taghilaatqirniq uuktuqulugu Ihuaqhaiyinnut taghilaatqirniq, Ilitturipkarlugu aippaa Ilauyuq.
17. Inungnut Pitqugiyaayunut Havakti Ihuaqhaiyilluunni pitquyaatait quyainnait Ilauyut naunaiyaqulugu iniq-tiqpiarluguluunniit piyutingit Titiraq-taaqhimayunik amigaitpallaatqut uplut qaangiqtinngit.
18. Ihuaqhaiyilluat kangiqhipkainiagait titi-gaqlugit pihimaliqtamingnik Titiraq-taaqhimayunik talvalu Kiuujutinik tunilugit Angiqhimayunut aajjikkiinik iniqtirhimayaanik Uukurtuup Titiraq-taaqhimayut talvalu Uukurtuup aajjikku-taliuqhimayunik Angiqhimayuup iniqtamingnik Kiuujutinik.
19. Angirutainni tamainni Ilauyunit, Atannguyaq piqkaqtittaaqta Uuktuqtuq Angiqhimayurlluunniit aallanguqtirlugut Titiraqtaaqhimayuy Kiuujulluunniit. Ilauyuq ihuigikpagit taapkuq aallan-guqtirutit, taamna Ilauyuq tukhiqtuq aallanguqtirutinik uuktuqtughaq Ihuaqhaiyinnut angirutimik aallan-guqtiriami, Ilitturipkarlugit aippait Ilauyut.

Hiamitilimainniq

20. Iluaniitat titiraqni munariyaayut Aulap-kaiyimit uqaqtayughaungittut kitkunnut piqangittumik pitquinianik hivuniurni-anikluunniit Ihuaqhaiyiinnit.

Tuhaumapkainiit Ihuaqhaiyinnut

21. Uuktuqtut Angirhimayulluunniit pitquyahimayut unniutilugit Ihuaqhaiyiit aallanguqniqaqqat uqaqtiginikkut ilitturipkaijuti-nik ilauyut titiqqiviiit, hivayautit nampait, kayumiktukkut nampait qari-taayakkullu titi-raqviiit, tatjainnaq.

22. Tamna Uukturhimayuy kiujjutingitpagit ukuningat Ihuaqhaiyiinut uplut qaangiq-pallaatqinnagit, Ihuaqhaiyiit tunihitta-q-tut Titiqqanik aallanik havaktauyughanik talvunga kingullirmut ilihimayuyumut ti-tiqqivianut Ilauyup.
23. Uuktuqtuq Angiqhimayurlluunniit kiunn-gitpagit Titiraqnik tuniyahimayut Ihuaqhaiyiilluanit apigikpagik Ilauhi-mayunut maliglugit ihuaqnikkut hivunni-uruti ilauni uplughainni ihuaqhaqtauhimayut Ihuaqhaiyiinnit, tap-kuat Ihuaqhaiyiit pilaatqut:
 (a) imaa pihimaliqtaannik Uuktuqhi-mayuy, piiqtittaaqta ihuigiyaunig maliklugu s. 24(3)(a) *Maligaqmi*; uvvaluunniit,
 (b) imaa Angiruutit, ihuaqhaqtaaqat nalvaatqutkhanik ilitturipkan-gitkaluarlugu Angiqhimayuy.

Inuutjutit Maligatiguungayut

24. Uukturhimayuy tuniyyaaqatqut Ihuaqhaiyiinut uuktuurutingnit Apiqhuyiininut ilanganit ilauyuy ataani Uiguat 39 talvalu 40 uvani *Maligarnit* talvalu tutquqtauyukhat Ihuaqhaiyilluat aatjikkuutanik apiriyaulliqat, huq tugli-urutinik ilauyut uvaluunniit Pitquyaukpat qanuriliuqtitayuy uukurtamngit.

Hivunikhaqhiutjut Ihuaqhaiyilluanit

25. Ihuaqhaiyilluat tutquqtillaatqut talvalu kivgaqtuilugit Ilauyunit Titiraqtaaqhi-mayut aatjiliuqhimayamik titiraqlugit huq hivunikhaanit ilauyunit ataani Ilanga 4 uvaluunniit Ilanga 5 uvani Mali-gaq.

Iniqtigut Maliktakhat

26. Ihuaqhaiyilluat akhuurtigillaatqut iniq-tigutinik ihuijutinik ilauyut Titiraq-taaqhimayunik ikayuutikhamingnit ikayuqtauyungmaqtunik pitquhaijuti-mingnit, ilaulugit ihumaliugut, ihuagiyaulluqmat.
27. Ilauyut ihuigiyaayamut ilauqatiqarluni in-ungnik ikayuqtighamingnik piyumayam-ingnut ikayuktitlugit ihuaqhinahugitlugu ihuaqhiyakhamut ihuagiluagumiuk Ihuaqhaiyiilluat ahivaqtillaatqut inungnit tahamaniitpat iniqtigut maliktakhat piyu-makpagit naamagilluagumiilluunniit.

28. Ilauyut ilauqatauyut iniqtigut malik-takhanik (aallalu inuit ilauyut talvani in-iqtigut maliktakhanik) angiguutiqaqumik hapkuat maliglugit piyukhaayut:
 (a) tahapkuat maliktakhat takuyauli-maittut talvalu tuhaqtillaatqut akun-ganiittut Ilauyut talvalu aallat ilauyut talvalu takupkalaattut in-ungnit ilaunngitkumik iniqtigut maliktakhanit atuqtaulaattullu ma-liktakhanut piyumayaukpat ukuningat, tahapkuatlu apiqhuq-tauningmungaayakhanut, pihimayunit pitjutauniakataluunniit Titiraqtaaqhimayunit;
 (b) taimaa, pitjutaugaluaktitlugu mali-galiurutikhanut pittaqaqtan, inmik piyughat naunaiklugit tunihilu-tiklu, atautilkuugutit, tamaita ihuaqtut naunaiktutit, titirqat atuq-takhatlu, ihuaqhapkaijutinik naa-mainnaqqat uvani iniqtigut maliktakhaajjutikhaanut.
29. Piyumayaukpat pilihaarningmit uvani in-iqtigut maliktakhat tutquqtaulaatqut talvalu malittiarumigut ilitqubiannit angigpagik naamakpat apirhuilikpat.

Ahivaqtittiniq Titiraqhimayamik

30. Tamna Uuktuqtuq ahivaqtitaulaqaqtut tamaqnik ilangaluunniit Titiraqtaaqhi-mayunik angikkat Kiuyukhaq iniqhiluni titiraqluni titirgamik pihimayunit Ihuaqhaiyinit naalaktitautinnagit.
31. Titirangniq ahivaqtitaunirmut piyughaq qilamik ahivaktitlugu Titiraqhimayuy, tamaat ilangaluunniit, talvanga Ihuaqhaiyit atuqtauyut naunaiktutaanit.
32. Titirangniq ahivaqtitaunirmut piyughaq pitjutigiyaanut iniqlugu naunaik-tughayuy taamna Titiraqhimayuy ilan-galuunniit pilugu, kihimi Ilauyut angikhimakpata titiraqlutik.

Naalaktittinnagit Katimayut

33. Tapkuat Ihuaqhaiyiilluat ilaupkalaatqut Ilauyunit naalanguhaliqtinngit kati-mayunut qanuriliuqtukhat ihuarutikhain-nik, maliktakhanik talvalu kangiqhipkaiittarlugit ukuningat Titiraq-taaqhimayunik.
34. Atannguyaq piyughayuy havakatigilugit Ilauyut kakugu katimaniariakhainut naalaktitjutikhanut Ilauyutlu uqaq-

- tughayut qilamiviyak Atannguyamut tamainnut pitjutinut katimaniarutikhainut naalaktittinahuarumik.
35. Atannguyaq ihuaqhittaqaqtuq naalaktititjutikhamik katimalutik tunihilunilu Titirqamik Naalaktittiniarumik tuyugvikku naunaitkutikaktumik, kayumiktukku, qaritayakku hivayautikkutluuniit kakugulu katimapainginnarialik naalaktititjutikhanut piyaghaukpa.
36. Tamna Ihuaqhahiilluat atulaaqtut naalangnahualiqtinagit katimayut hamma:
- uqaqatigilugit qanuriliuqtukhanit Titiraqaaqhimayunit talvalu Kiutjutainik talvalu qanuriliuqniat ihuaqhaqlugit iniqtigumilluuniit tamaqnik ilangilluuniit ihuitjutim-ingnit;
  - kiulugit apiqhuutigiyaat Ilauyunit.
  - uqarilugit, angikatigiiklutik tunilugitluuniit havaktauyakhat atuq-tauniakkata naalaktitititlugit, ukuatlu:
    - tunihinig titiraliuqniarmutlu titirqanik
    - tunihikattaaklutik tautuktut naiklihaimavlugit titiraqhimayanik
    - titirqanik tunihinirmut Ilauyunut
    - upautikulugit tautukhimayut
    - nipiliuniariakhaita qanurit-tuniklu atuqlutik naunaitkutanut
    - pikariakhaa kangikhitjutinik uuktuutinik
    - ublua, kakugu humilu naalaktittiniariakhaita
    - ilauniariakhaita kinalikaak tautukhimayutluuniit
    - naalaktittiniariakhaita katimalutik
37. Tapkuat Ihuaqhahiilluat pilaaqtut katimayunik hivayautikkut, katillugit hivayautikkugutinut, piksasuuilukku ihumamingnit ihuagiyamingnit Ihuaqhahiilluat hunakkuugutimeningnit.
38. Ilauyut ilaunngitpata naalaktinagit katimayunut tuniyautaaqqat Titiraqnik ukuningat Naalaktinagit Katimayinut, tapkuat Ihuaqhahiilluat katimattaaktut ingitpat talvani ilainnik ilauyunut Katimayunut talvalu ihumaliulaaqtut uvaluuniit pitquyaukpat ilangata naalaktukhanut.
39. Naalaktinagit katimayut ahinungalaqtut Ihuaqhahiilluanit ihumangminit uvaluu-

- niit uuktugumayut ukuningat Ilauyunut.
40. Pinngitpata Ihuaqhahiilluat pilimaittut Titiraqaaqhimayut ihumamingnit, tamna hivullipaaq naalaktinagit katimayut pipkalaqtut ninety-nik (90) ublunik pihi-maliqtaanik naunaipkut Angiqtuup Kiutjutaat.
41. Naalaktittinagit naalaktut katimavlutik, tahapkuatlu Kangikhipkaitjutit Uuktuutit naalaktaukpa, piinnarialgit, ihumaliurutaanut Ihuaqhahiit kiutjutimut pitquyauyamutluuniit uuktuktunit, nipiluqlugu alruyaktuktunit.

Kangikhipkaitjutit Uuktuqtunit

42. Uukturnumayuk piinnarialik uuktuutiluqluni talvunga Ihuaqhahiyunut naalaktinagit ataani Ilanga 5 ihuaqhiyaukpat, ukuninga piluni:
- Iniqhigumik uuminga Kangiqhipkaiyut Uuktuqtunik titirqamik tunilugulu Atannguyamut;
  - tamna Atannguyaq tunilaaqtuq aatjikkutaanik Kangiqhipkaiyut Uuktuqtunik Katimayiyunut piyaghanik ihuaqhailugit havakatigilugit Ihuaqhahiit Katimayiyunutlu taamna kangiqhipkaiyut uuktuqtunik tuhaqtitauyangani;
  - taamna Atannguyaq ihuaqhailumaitpat Katimayiyunut taaf-fuminga Kangiqhipkaiyut Uuktuqtunik tuhaqtitaulugu qilamiviyak, Ihuaqhahiit tunihimmari-algit Titirqamik Katimayiyunut upautikulugit ihuahiyaangani taamna Kangiqhipkaiyut Uuktuqtunik;
  - upautiqyauhimayup upautingitkumi ihuaqhihimayamik Kangiqhipkaiyut Uuktuqtunik, Ihuaqhahiit piinnarialgit upautiqyauhimayup upautihimaitkalu-aqtitlugu ihumaliuqlutik pitquyamingnit tunihilutikluuniit havaktauyakhanik ihuarigumikku.
- Ilanga 5 Naalaktittiyut
43. Ihuaqhahiit piinnarialgit uqaqtunik tuhaqtitlutik aallamikluuniit tuhaqtititjutinut pilugit piyaghaniklu tahap-kuningalu titiraqhimayunik tuniyauhimayanik, piksasuuiluhimayanik

- hivayautikkut katimatjutinutluuniit, angiktauhimakpa ukunanga Katimayiyunut pitquyauyumikluuniit Ihuaqhahiyunit.
44. Ihuaqhahiit iligiinnarialgit nivingaqtakhanik naalaktititjutikhamingnik ihuarigumiuk pilugu.
45. Katimayiyup upautingitpata naalaktitlutik Titiraqamik tuniyauyumik, Ihuaqhahiit piinnarialgit tuhaqtititjutimik upautihimaitkaluaqtitlugu upautiqyauhimayut ihumaliuqlutiklu pitquyauhimayamiklu atuqlugit naunaitkut tuniyauhimayut tuhaqtititjuni.
46. Naalaktitjutit upautiinnarialgit inungnit kihimi Ihuaqhahiit, inmigut pigumik, uuktuutimutluuniit katimayiyunit, ihumaliukkata ilaukunglutig inuit tamainni ilanganiluuniit tuhaqtititjutini.
47. Tuhaqtititjutit nipiliunginnarialgit alruyaktuktunit. Nipiliuqhimayut tuhaqtititjutinut CD-mut piyaunginnarialgit Katimayiyunut tuhaqtititjutimut Ihuaqhahiyunit pitquyauyumik.
48. Ihuaqhahiit tuhaqtititjuni tuhaqtititinag-itluuniit ihumaliuqtaaqtuq qanuq tuhaqtititjutit havaktauniariakhaita imaal, mikhihimaittugit pihimayangit, pitquinarialgit Katimayiyunut titiraqlugit tunihilutiklu titiraqhimayunik naiklilugit maligaliurutinut pilugitlu tuhaqtititinagit, upautiqulugit kinalikaak inuk tautukhimakpat, pitquilitlukluuniit kinalikaak inuk tunihikulugu titirqanik, naunaitkutanik hunalikaak itquumayumiklu uqaqlugit.
49. Ihuaqhahiit tunihinnarialgit havakuyamingnik piqulitlukluuniit Katimayiyunut ilauyunutlu inungnut katimayaktuhimakpa tuhaqtititjuni piyaghaukpa havaktauyakhanut piyamingni.
50. Pikpata ihuaqhahiit ihumaliuqlutik ihuaqhiyumangittumik Titiraqhimayamik kanuklikaak, Naalaktittiniaqtut pilugu 180-ni ubluni hivuliqmut tuhaqtitlutik katimalutik iniqhigumikluuniit ihuaqhiyamingnik, kitulikaak hivuliqpat, angirutainutluuniit Katimayiyunit.

Ihumaliurutit Pitquyauhimayatu Ihuaqhahiyunit

51. Ihumaliurut pitquyauhi-

Ilaliutihimayug 4:

mayukluuniit Ihuaqhaiyinit atuqniaqtug ubluani titiraqtaugumi imaluuniit nau-naikhimakpat Ihuaqhaiyinit.

52. Ihuaqhaiyiit ihumaliuqtaaqut pitquyauhimayanik sainiqlugit titirgat Ilauyunit Ihuaqhaiyini.
53. Una Inungnut Pitqutigiyauyanut Havakti unaluuniit Atanilluaq Ihuaqhaiyini piinnarialik, sainiutimingnut pilugit, itqumayumik uqaqlutik aatjiliuqhimayanik titiraqluaqhimayanik pihimayainik Ihuaqhaiyitkut itqumayut aatjiliuqhimayut tahapkuatlu aatjiliuqhimayut tutquqvingmut iliinnarialgit atuqlugitlu pitjutainut Ihuaqhaiyinit itqumayutut titiraqluaqhimayutut titirqani.
54. Ayuqnaqtut titiralirangatalu ihuittumik pihimayait titiraqhimayumi ihumaliurutimut pitquyauhimayamutluuniit Ihuaqhaiyitkunit aallanguqtiinariaqtaataat Ihuaqhaiyiit inmikkut niruklutik uuktuliraikataluuniit katimayiuyunit.

Havaktakhanut Titirqanik

55. Pihimakpat nau-naikhimavlugu ukunani Atuqquyauhimayani angirutauhimakpatluuniit tamainnit Katimayiuyunit, tuhaqtitjutit tuniyauyughat titirgamut tuniyauluni Ihuaqhaiyinit katimayiuyunitluuniit tuniinnarialik inmikkut agitilugu, naunaitkutikhi-mayunutluuniit tuyugvikkut, Qaritauyakkut kayumiktukkutluuniit.
56. Pikaraluaktitlugu Atuqquyauhimayug 46, pitquyauugumi uumanga Ihuaqhaiyinit una Inungnut Pitqutigiyauyanut Havakti unaluuniit Atanilluaq piinnarialik, qilamik pilugit piyaghat, uqaqluni nau-naiklugit piyaghat katimayiuyunut hivayautikkut.
57. Katimayiuyut pitquyauhimagumik Ihuaqhaiyinit tunihiluni itqumayumik havaktamingnut piyughauyug itqumayumik uqaqluni.

Aallanguqtirutit Atuqquyauhimayanut

58. Ihuaqhaiyiit aallanguqtiinarialgit ukuninga Atuqquyauhimayanut kakugunguraangat. Tatja pihimayait makiraaliuqhimayut piinnarialgit Havakvianit uuma Aulapkaivi Inungnut Pitqutigiyauyanut.

Aallatkiit makpiraaliuqhimayut piinnarialgit apiqhiruvit. Tamaita makpiraaliuqhimayut piinnarialgit Inuktitut, Qablunaatut, Uviititut Inuinnaqtunlu. Una Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyauyanut Maligaq piinnarialik pingahuni uqauhini.

Nunavunmi Inungnut
Pitqutigiyauyanut Maligaq
Nunavunmi Inungnut Pitqutigiyauyanut
Naunaitkutit
Uuktuutinut Pitjutait
Atuqquyauhimayut Piyaghanut

UQAQVIGILUGIT HAVAKVIGIYAPTINGNUT

Hivayautikkut

Akiligiittumut
Hivayautimut 1-866-413-6478
1-867-925-8447

Kayumiktukkut

1-867-925-8453

Qaritauyakkut

Nunavuthumanrights@gov.nu.ca

Titiqqiqivikkut

Nunavut Inungnut
Pitqutigiyauyanut Ihuaqhaiyiit
PO Box 15
Coral Harbour, NU X0C 0C0

PO Box 15
Coral Harbour, NU X0C 0C0
☎ 1 867 925 8447
📠 1 866 413 6478
📠 1 867 925 8453

nunavuthumanrights@gov.nu.ca
www.NHRT.ca